

DR. IRENA MARINKO, JURIJ MARINKO MA, VESNA ISTENIČ, DIPL. VZG.: MEDVRSTNIŠKO NASILJE V VRTCIH

Povzetek

Glavni cilj raziskave je bil ugotoviti, kako vzgojitelji rešujejo primere medvrstniškega nasilja v vrtcih in kakšno izobraževanje oziroma usposabljanje bi potrebovali, da bi izboljšali svoje znanje. Pregledali smo okrog 300 recenziranih člankov v knjižnici Open University, na Google Scholar in v COBISS-u in se pri tem osredotočili na ključne besede nasilje in vrtec, nasilje in predšolski otroci, kako vzgojitelji rešujejo nasilje med predšolskimi otroki. Podatki o stanju v Sloveniji so bili zbrani s pomočjo vprašalnikov, ki smo jih poslali na javne in zasebne vrtce (okrog 400). Prejeli smo približno 185 - 190 odgovorov. Raziskava ugotavlja, da je tema medvrstniškega nasilja tako v svetovni kot v slovenski literaturi aktualna. Vendar pa še vedno ni dovolj modelov, kako naj vzgojitelji rešujejo probleme, ko se v vrtcih pojavi medvrstniško nasilje. Očitno pa je tudi, da bi morali vzgojiteljem na tem področju ponuditi več formalnega in neformalnega izobraževanja.

Ključne besede: nasilje v vrtcih, metode preprečevanja nasilja, raziskava v slovenskih vrtcih

Abstract

The main objective of the research was to find out how preschool teachers solve problems of preschool aggression and what education/training they would need to improve their skills. We examined about 300 peer reviewed articles in the Open University Library, on Google Scholar and in COBISS and focused on the key words aggression and kindergarten, aggression and preschool children, how preschool teachers solve aggression among children. The data about the situation in Slovenia were gathered by questionnaires that were sent to public and private kindergartens (about 400). We received about 185 - 190 responses. The research finds out that the theme of preschool aggression is popular both in the world as well as in Slovenian literature. However, there are still not enough models how preschool teachers should solve problems that arise because of aggressive behaviour. It is also obvious that preschool teachers should be offered more formal and informal education in this area.

Key words: aggression in the kindergarten, methods of prevention, research in Slovenian preschools

Uvod

Vsak vrtec želi, da otroci razvijejo vedenje, ki je v skladu z družbenimi vrednotami, zato se vzgojitelji trudijo, da otroke navajajo na pozitivno vedenje in da obvladajo negativne izpade. DiCarlova et al. (2015, 780) pravijo, da je po mnenju številnih vzgojiteljev v njihovih oddelkih več kot polovica otrok, ki jim primanjkuje socialnih kompetenc in zato ne funkcionirajo dobro (Rimm-Kaufman, Pianta & Cox, 2000; Webster-Stratton, Reid & Stoolmiller, 2008). Vzgojiteljem navadno povzroča največje težave fizično nasilje med otroci: pretepanje, porivanje, grizenje in podobno. To postane še posebej problematično takrat, ko posamezen otrok navidezno čisto brez razloga izvaja fizično nasilje zdaj nad enim, zdaj nad

drugim otrokom. V Sloveniji in tudi v marsikaterih drugih državah je že uzakonjeno, da takšnih problemov vzgojitelji ne smejo reševati s silo. Vzgojitelj mora voditi skupino in vzdrževati red v igralnici brez sile (Jumiaan et al., 2019, 431 - 432). Če pride do nasilnega vedenja, pa se mora truditi, da bo otroka naučil drugačnega obnašanja, mu posredovati informacije, ga motivirati, da se uči in povečati družbene, emocionalne, jezikovne, mentalne in fizične veščine.

Obstajajo raziskave, ki kažejo, da imata izobraževanje in vzgojiteljska praksa pozitivne učinke na predšolske otroke: Abbott-Shim, Lambert, & McCarty, 2000; Sumsion, 2007; Whitebook, 2003; Dennis, 2009 (DiCarlo et al. 2015, 785), pa vendar ta znanja v ZDA povečini niso pogoj za zaposlitev v vrtcu (DiCarlo et al., 2015, 786). To drži tudi za Slovenijo, saj tudi slovenski učni načrti predšolske vzgoje in različne oblike neformalnega izobraževanja ne vsebujejo predmetov, ki bi vzgojiteljem posredovali znanja, osredotočena na primere medvrstniškega nasilja v vrtcih (UP PEF, 2020; UL Pedagoška fakulteta, 2017; UM Pedagoška fakulteta, 2019; RS Ministrstvo za izobraževanje, znanost in šport, 2021).

V članku ne govorimo o otrocih s posebnimi potrebami, pri katerih je potrebna pomoč specialnih pedagogov ali zdravnikov, pač pa o delu z otroki, ki zelo pogosto kažejo pojave nekontrolirane jeze in jih lahko vzgojiteljice s pomočjo staršev v nekaj tednih uspešno obvladajo. Izrazi, ki se nanašajo na osebe, so uporabljeni kot nevtralni za ženski in moški spol.

Namen raziskave in metodologija

Z raziskavo smo želeli pregledati načine dela v primerih medvrstniškega nasilja v vrtcih in poiskati modele in metode, s pomočjo katerih bi lahko vzgojitelji v sodelovanju s starši preusmerili negativno vedenje otrok v pozitivno. V raziskavi smo se osredotočili samo na primere fizične agresivnosti in na možne načine njihovega preprečevanja in odpravljanja, čeprav obstajajo tudi druge vrste nasilja.

V raziskavi navajamo izsledke tuje in domače literature o agresivnosti med predšolskimi otroki in rezultate empirične raziskave o stanju v Sloveniji. Glavni cilj je ugotoviti, kako vzgojitelji ravnajo v primerih medvrstniškega nasilja, kako jih rešujejo in kakšno izobraževanje bi v tem pogledu še potrebovali. Pregledali smo okrog 300 recenziranih člankov v knjižnici Open University, na Google Scholar in v COBISS-u, pri čemer smo se osredotočili na ključne besede nasilje in vrtec, nasilje in predšolski otroci, kako vzgojitelji rešujejo nasilje med predšolskimi otroci. Za obravnavo v teoretičnem delu raziskave smo uporabili nekaj nad 50 pregledanih člankov, ki se ukvarjajo s problemi medvrstniškega nasilja v vrtcu. Za pridobitev podatkov v Sloveniji smo sestavili vprašalnik, ki je bil poslan javnim in zasebnim vrtcem (okrog 400). Prejeli smo približno 185 - 190 odgovorov. Pri raziskavi je bila zagotovljena anonimnost podatkov o sodelujočih vzgojiteljih in o otrocih.

Osnovni pojmi: vzroki, definicija, obdobje, kraji medvrstniškega nasilja

Zaradi pretepanja, porivanja ali grizenja se lahko v vrtcih pojavijo hudi spori med starši in vzgojitelji, predvsem težko pa je gledati otroke, ki so žrtve napadov. To je zelo naporno za vzgojitelje in moti dnevno delovno rutino. Nasilni otroci postanejo hitro nepriljubljeni med učitelji, vrstniki, starši (Walker et al., 1996, 197) in drugimi. Zato jih je treba naučiti prilagodljivega, pozitivnega vedenja doma, v vrtcu in v drugih okoljih, jim dati priložnost, da pokažejo, česa so se naučili, in povratno informacijo o tem, kako učinkoviti so pri pridobivanju novih znanj. Walker in drugi menijo (198), da za izključitev ali zmanjšanje nesocialnih vedenjskih problemov med otroki ni preprostih in lahkih rešitev. Vrtci lahko uporabijo aktivnosti, ki se samo dotaknejo problematike, ali pa investirajo v strategije, ki dejansko izboljšajo stanje.

Med možnimi vzroki za agresivnost Patterson (Alink et al., 2006, 954) navaja, da je agresivno vedenje posledica procesov v družini in da je morda celo biološko določeno. V nasprotju s tem pa Bandura meni, da ljudje niso rojeni z vnaprej oblikovanimi načini nasilnega vedenja, pač pa se jih naučijo s posnemanjem ali spodbujanjem. Tremblay (2003) pravi, da se enoletni otroci agresivnosti ne morejo naučiti, pač pa je fizična agresivnost naraven način izražanja jeze. Nasilje je običajno vedenje, ki sledi jezi in se kaže od rahlega nezadovoljstva do hudega besa. Jeza lahko povzročijo dogodki, izkušnje, misli, občutki, vedenja in včasih lastno vedenje posameznikov (Bartholomew in Simpson, 2005). Če postane jeza nekontrolirana in se izraža kot destruktivno vedenje, lahko povzroči resno škodo za življenje, odnose in okolje (Kökdemir, 2004; Soykan, 2003 v Ersan, 2020, 20).

Definicije nasilnega vedenja se od enega do drugega avtorja precej razlikujejo. Olweus in Limber (1999) sta za definicijo nasilnega vedenja predlagala tri kriterije: 1) agresivno vedenje, pri katerem gre za namerno škodovanje, 2) ki se ga ponavlja tekom daljšega časovnega obdobja, 3) v medosebnem razmerju, za katerega je značilno neravnovesje moči. Tremblay (v Alink et al., 2006, 956) meni, da pri definiciji težko govorimo o nameri. Tako pri odraslih kot pri otrokih agresivno vedenje sledi intenzivni frustraciji, jezi ali strahu (Berkowitz, 1989 v Alink et al., 2006, 962), zato je bolj sprejemljivo stališče, da pri definiciji fizične agresivnosti kriterij namernosti ni nujen. Alink in drugi menijo, da je pri agresivnosti treba upoštevati nasilje proti ljudem, živalim in objektom. Mi smo pri nasilnem vedenju opazili tako namerno kot nenamerno škodovanje, poleg tega pa ni šlo vedno za neravnovesje moči.

Otroci v vrtcih so ravno v obdobju, ko se začne razvijati agresivnost. Tremblay, Hartup in Archer (2005) pravijo, da postanejo otroci v vrtcu nasilni po prvem letu starosti in to traja do tretjega leta, potem pa se zmanjša. Če se nadaljuje preko tretjega leta otrokove starosti, to lahko napoveduje kasnejše nesocialno vedenje. Nekateri avtorji menijo, da lahko postanejo nasilni predšolski otroci od 2 do 5 let, če se jim ne omogoči nameravanega obnašanja in jih drugi jezijo (Swain, 2018). Broidy, Nagin, Tremblay, Bates, Brame, in Dodge, 2003; Cote, Vaillancourt, LeBlanc, Nagin, Tremblay, 2006 navajajo, da predšolski otroci kažejo fizično agresivnost pri 30 mesecih starosti, nato pa naj bi se ta počasi zmanjševala. Alink et al. (2006) trdijo, da se fizična agresivnost lahko pokaže že pri otrocih, starih 12 mesecev, bolj izrazita je pri dveletnih in triletnih otrocih, nato pa se zmanjšuje. Predšolski otroci ponotranjijo pravila

in vrednote, se naučijo kontrolirati svoje obnašanje in regulirati jezo ter postanejo bolj empatični (Hoffman, 2000; Sroufe, 1995; Wellman, 1992) in se začnejo obnašati na socialno sprejemljiv način. Sposobnost, da verbalno izrazijo svoje potrebe in želje, lahko zmanjša frustracijo, ki nastane zato, ker se ne počutijo razumljene. Več raziskav kaže, da so fantje bolj agresivni kot deklice. DiCarlova et al. pa menijo, da se fante večkrat označi kot agresivne tudi zato, ker so fantje na splošno bolj fizični aktivni kot deklice (Di Carlo et al., 2015, 781).

Po več raziskavah naj bi bila zunanja igrišča bolj nevarna za izvajanje nasilja kot pa igralnice (Craig and Pepler, 1997; Craig, Pepler, Atlas, 2000; Leff, Costigan, Power, 2004). Vzrok za bolj agresivno obnašanje na igrišču so lahko tekmovalne dejavnosti, šibkejši nadzor učiteljev, bolj širokogrudna pravila za igranje na igrišču (Nabors, Willoughby, Leff, McMenamin, 2001), pa tudi to, da učitelji ne morejo vedno opaziti incidentov med otroci (Cairns and Cairns, 2000; Pellegrini, 1995 v Vlachou et al., 2011, 346), ker je na igrišču hrup in ker nekateri otroci to prikrivajo. Adams (2008 v Vlachou et al., 2011, 346) ugotavlja, da je več agresivnega vedenja tudi pri pri določenih igrah v igralnici, npr. pri jezikovnih dejavnostih, igrah s kockami, peskom, vodo, bloki itd.

Načini preprečevanja nasilja: strategije, programi, starši

V tem poglavju je navedeno, v katere dokumente so lahko vključeni načini preprečevanja nasilja v vrtcu, opisanih je nekaj strategij za preprečevanje nasilja, več konkretnih programov in priporočil, programi za starše, ki imajo velik vpliv na zmanjšanje nasilja med predšolskimi otroki, pomen komuniciranja in socialnih veščin ter pomen samoregulacije.

Načini preprečevanja nasilja so lahko vključeni v kurikulum, v pravila o vodenju oddelkov, v predšolsko politiko proti nasilju, pravila v igralnici, informacije za učitelje in starše, disciplinske metode, metode nekaznovanja, usposabljanje učiteljev, razgovore s starši, video predstavitve in računalniške igrice. Obravnava se jih na pedagoških sestankih, pri skupinskem delu vzgojiteljev, individualnem delu z nasilneži, žrtvami in drugimi otroci, pri nadzorovanju otrok na igrišču itd. (Farrington and Ttofi, 2009). Pogosto pa morajo vzgojitelji tudi popolnoma sami poiskati načine za reševanje nasilnega vedenja. Vendar pa kljub vsem tem načinom Kinkead-Clarkova (2019, 441) pravi, da imajo vzgojitelji omejeno znanje o tem, kako pomagati otrokom v nasilnem okolju in da bi bilo potrebno na tem področju permanentno strokovno usposabljanje, ki bi jim pomagalo pri reševanju problemov. Enako meni tudi Di Carlova in drugi ter vzgojitelji v naši empirični raziskavi. Dobro bi bilo, če bi vzgojitelji imeli kakšna navodila, ki bi jim pomagala, da bi lahko v primeru nasilnih dogodkov pravilno reagirali.

Za preprečevanje nasilja je po mnenju več avtorjev potrebno uporabiti čim bolj aktivno, zavestno, zavedno in zahtevno strategijo namesto pasivne, avtomatične, odvisne strategije (Gonzales-Mena & Eyer, 2007). Med strategije za kontrolo čustev spadajo prenos pozornosti, vedenje, osredotočeno na učitelje (Kiel, Price & Premo, 2019 v Ersan, 2020), učinkovita kontrola (Fabes, Martin, Hanish, Anders & Madden Derdich, 2003; Kochanska & Knaack, 2003; Rueda & Combata, 2012), preprečevanje čustveno usmerjenega vedenja (Eisenberg,

Gershoff, Fabes, Shepard, Cumberland, Losoya, Guthrie, Murphy, 2001) itd. Lahko se uporabi eno ali več teh strategij. Več avtorjev (npr. Cole, Dennis, Smith-Simon, & Cohen, 2008; Dennis & Kelemen, 2009; Garner & Spears, 2000; Hanish, Eisenberg, Fabes, Spinrad, Ryan, & Schmidt, 2004; Morris, Silk, Morris, Steinberg, Aucoin, & Keyes, 2011) navaja, da razvoj veščin za regulacijo čustev zmanjša jezo in agresivnost predšolskih otrok in da kažejo manj nasilja. Tudi Ersan (2020, 32) prihaja do ugotovitve, da se nivo izražanja jeze zniža, ko večine nadzоровanja čustev narastejo, zato priporoča interventne programe za otroke s socialno čustvenimi problemi, prav tako pa tudi usposabljanje vzgojiteljev, učiteljev in pedagoških svetovalcev.

Preventivne strategije za nadzоровanje vedenja otrok Rooksa in Grabilla (Jumiaan et al., 2021, 432) vključujejo uporabo zabavnih materialov za najmanj priljubljene dejavnosti in naloge kot npr. reševanje matematičnih problemov z iPadom, uporabo otroških časopisov in zgodb, zmanjševanje dolžnosti, zmanjševanje rutinskega dela, delitev nalog, odmori, uporaba vizualnih znakov (npr. rdeče in zelene karte kot znaki za želeno ali nedobrodošlo obnašanje), spreminjanje sedežev, pohvale tistim, ki izpolnijo naloge ali se lepo obnašajo, nagrajevanje za pozitivno obnašanje, načrtno ignoriranje otrok, če ne dvignejo roke, usmerjanje otrok v želeno obnašanje.

Walker et al. (1996) razlikujejo primarne, sekundarne in terciarne strategije. Med primarnimi omenjajo univerzalne kot npr. učenje reševanja problemov, čustvena pismenost in postopki za obvladovanje jeze. Zapisane so v načrtih izobraževalnih organizacij, izvaja se jih z učenjem o reševanju konfliktov, dobrim poučevanjem itd. Med sekundarne preventivne strategije šteje npr. učenje socialnih veščin v majhnih skupinah, razprave o vedenju, individualni pristop, ustrezne bralne programe, svetovanje itd. Izvaja se jih tako, da se identificira rizične otroke, ki se jih neposredno poučuje o morali, obvladovanju jeze, samokontroli, pri tem pa sodelujejo tudi starši, ki so deležni ustreznega usposabljanja; občasno se vključi svetovalec. Med terciarnimi pa navaja strategije, ki se uporabijo za najtežje vzgojne primere. Biti morajo celovite, dolgoročne, se začeti zgodaj, vključevati morajo otroke, vzgojitelje, starše, včasih tudi centre socialnega dela. Avtorji priporočajo integriran pristop.

Walker in drugi opisujejo tudi nekaj konkretnih programov kot npr. Peace Builders. Program vsebuje številne igre in aktivnosti, da bi ustvarili atmosfero miru, vključeni so vzgojitelji in starši. Fast Track je celovit, dolgoročen študij intervencij, ki povezuje otroke, družine in vrtce/šole. The first Steps obstaja iz treh modulov: odkrivanje problematičnih otrok, vrtčevska intervencija in vključitev družine, ki vsebuje usposabljanje staršev in učiteljev. Vrtci naj bi za uspešno delo naredili naslednje korake: 1) naslovitev problema in razvoj rešitev iz vrtčevske perspektive; 2) dolgoročen načrt, ki upošteva razvijanje rešitev kot enega od najpomembnejših ciljev za izboljšanje; 3) zaveza vseh sodelavcev, da bodo sodelovali pri delu; 4) poudarek na proaktivnem in instruktivnem pristopu na treh prej omenjenih nivojih; 5) aktivna vloga upravnega osebja (spremljanje realizacije); 6) prizadevanje za neprestano večanje vedenjskih kapacitet in potrebnih resursov; 7) timski pristop pri razvoju, implementaciji, vodenju in evalvaciji zmanjšanja nasilja.

Preizkušen program za preprečevanje nasilja med predšolskimi otroci je Be-Prox. Glavni princip je povečati sposobnosti učiteljev za obvladovanje problemov. Program se izvaja s pomočjo intenzivne supervizije približno 4 mesece, poudarek pa je na skupinskih diskusijah, medsebojni podpori in sodelovanju med učitelji ter učitelji in starši. Usposabljanje poteka v obliki osmih srečanj tekom štirih mesecev. Najprej je na vrsti zaznavanje problemov nasilja oziroma agresivnega vedenja. Na drugem sestanku razpravljajo o postavljanju omejitev in pravil za predšolske otroke (vzgojitelji izdelajo kodekse za vedenje v igralnici skupaj z otroci ter organizirajo srečanje s starši). Tekom tretjega srečanja vzgojitelji razpravljajo o svojih izkušnjah pri implementaciji pravil proti agresivnosti v igralnici. Na četrtem srečanju obravnavajo vloge in odgovornosti otrok, ki niso vključeni v agresivne dogodke. Med petim srečanjem se vzgojitelji usposabljaajo o temah kot empatija in razgovori z otroci, ki niso vključeni v nasilje. Med naslednjimi srečanji razmišljajo o ciljih, ki so jih zastavili na začetku programa, ali so jih dosegli in evalvirajo celoten program (Vlachou et al., 2011, 347).

Webster-Strattonova za reševanje čustvenih in socialnih problemov predšolskih otrok poudarja predvsem pomen pozitivnih starševskih strategij. Drugi pristop za zmanjšanje vedenjskih problemov je usposabljanje učiteljev za strategije v učilnici, ki promovirajo socialne kompetence. Tretji pristop je neposredno izobraževanje otrok v veščinah socialnega, kognitivnega in čustvenega menedžmenta, kot npr. prijazno komuniciranje, reševanje problemov in nadzorovanje jeze (Webster-Stratton in Reid, 2004). Pri tem navaja The Incredible Years Dinosaur Social Skill in Child Training Program za reševanje problemov.

Poleg tega sta znana tudi programa Roots of Empathy (Gordon 2001, 2005 v Vlachou et al., 2011, 348) in Seeds of Empathy, ki je bil narejen posebej za otroke med tretjim in petim letom, da bi razvili njihovo socialno odgovornost.

Miller Brotman et al. (2009, 235) navajajo več starševskih programov, ki vplivajo na njihovo prakso in pomagajo zmanjšati vedenjske probleme pri predšolskih otrocih: Parent-Child Interaction Therapy (Eyberg, Boggs & Algina, 1995), serijo Incredible Years (Webster-Stratton, Reid, Hammond, 2001) in Helping the Noncompliant Child (Forehand & McMahon, 1981). Program The prevention, razvit iz serije the Incredible years obsega 6 – 8 mesecev aktivne intervencije, sledijo 3 meseci spodbujanja, ki se jih uvede 4 – 6 mesecev po končani intervenciji.

Miller Brotman et al. pravijo, da opisani in drugi podobni eksperimenti dajejo močan dokaz za učinkovitost družinske intervencije v predšolskem obdobju (2009, 241). Posebej tudi izpostavljajo, da njihova študija kaže, da lahko odgovorno starševstvo igra neposredno vlogo pri preprečevanja fizične agresivnosti najbolj ranljivih otrok.

Davenportova in Bourgeois (2008, 4) omenjata več mnenj raziskovalcev, da je starševstvo in domače okolje med najmočnejšimi dejavniki, ki oblikujejo otrokovo pot v problematično in atipično smer v predšolskem obdobju. Ostra ali nedosledna disciplina, kaznovanje, odsotnost toplote, podpore, in drugi dejavniki lahko vplivajo na probleme agresivnosti v predšolskem obdobju (Olson, Bates, Sandy, & Lanthier, 2000; Pettit, Bates, & Dodge, 1997). To pogosto

sovpada z otrokovimi lastnostmi kot težak temperament in se pokaže kot negativni vzorci komuniciranja (Patterson, 2002 v Davenport in Bourgeois, 2008, 4). Po drugi strani pa trdna disciplina, ki jo starši povezujejo s toplino in podporo, daje pozitivne rezultate ne samo pri vedenju, ampak tudi pri šolskih rezultatih (Dornbusch, Ritter, Leidermen, Roberts, & Fraleigh, 1987). Prav tako na pozitivno komunikacijo vpliva tudi povezanost s starši. Več študij podpira mnenje, da vključenost staršev v igro z otroki vpliva na čustveni (Galyer & Evans, 2001) in socialni razvoj (Lindsey & Mize, 2000; Youngblade & Dunn, 1995), pri čemer pa je spet pomembno pozitivno obnašanje staršev.

Ebrahimi et al. (2019) pravijo, da je igra ena od najučinkovitejših metod za zmanjšanje vedenjskih problemov in izboljšanje komuniciranja in socialnih veščin. Na osnovi raziskave ugotavlja, da daje terapija z igro otrokom priložnost, da pokažejo svoje občutke, ki jih povzročajo stres, frustracije, strah in zmedenost in da se naučijo, kako kontrolirati ali preprečiti nasilje.

Savina (2020) navaja vrsto avtorjev (Berry 2012; Eisenberg, Valiente, & Eggum, 2010; Hernández, Valiente, Eisenberg, Berger, Spinrad, VanSchyndel, 2017; Liew, 2012; Ribner, Willoughby, & Blair, 2017; Rimm-Kaufman, Nathanson, Brock, Curby, & Grimm, 2009; Röthlisberger, Neuenschwander, Cimeli, Roebbers, 2013), ki poudarjajo pomen samoregulacije za vedenje v predšolski in kasnejši šolski igralnici. Za samoregulacijo je predvsem pomembna pozornost otrok, ki jo lahko moti hrup (Klatte, Bergström, Lachmann, 2013) ali premočno vizualno ozadje - predmeti in okraski v vrtcu (Fisher, Godwin, & Seltman, 2014).

Jurišičeva pravi, da je treba pričakovana vedenja in pravila poučevati, vaditi, ponavljati in jih krepiti, podobno kot se poučuje branje ali pisanje (Jurišić, 2018, 9). Zavzema se za naslednja pravila za vzpostavitev norm vedenja (Kotnik Ivačić, 2016, v Jurišić, 2018, 10): 1) določimo pravila, kaj želimo z njimi doseči, kaj je cilj teh pravil; 2) pravila morajo biti kratka, pozitivna, usmerjena v zeleno vedenje; 3) učencem in staršem jih predstavimo na začetku leta, nato pa jih le dopolnjujemo in le redko spreminjamo; 4) če se otroci pravil ne držijo, naj bodo posledice naravne, postopne, načrtovane in dosledne; 5) otroke za dobro vedenje pogosto pohvalimo in spodbujamo. Pohvale so lahko kratki zapisi na kartončkih s podpisom vzgojiteljice. Pravila naj bodo vedno na vidnem mestu in naj jih spremljajo ustrezne ilustracije ali fotografije, posebej če so v skupini tujejezični otroci (Jurišić, 2018, 39). Jurišičeva priporoča (2018, 82), da se vzgojitelji povežejo s starši, pri čemer naj izrazijo skrb za otroka, povedo, da želijo otroku pomagati, ne pa ga kaznovati, vprašajo jih, če tudi starši opažajo težave zaradi podobnega vedenja.

Znanstveniki torej predlagajo številne načine, kako kontrolirati in preprečiti nasilje v vrtcu: da vrtci sprejmejo ustrezno strategijo za preprečevanje nasilja, uporabijo konkretne tuje programe (ki pa bi jih bilo treba prilagoditi za našo državo), vzpostavijo tesne stike s starši in jim dajejo priporočila o ravnanju v primerih problematičnih situacij, uvedejo poučevanje komuniciranja in socialnih veščin itd.

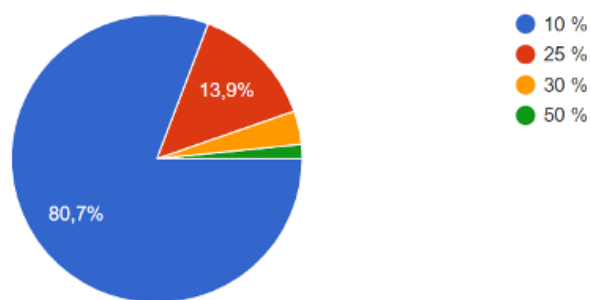
Empirična raziskava o medvrstniškem nasilju v slovenskih vrtcih

Empirična raziskava je bila izvedena s pomočjo vprašalnika, ki smo ga sami sestavili in je vseboval 14 vprašanj. Vprašalniki so bili poslani na slovenske javne in zasebne vrtce (okrog 400) v juliju 2021; prejeli pa smo okrog 185 - 190 odgovorov.

1. Odstotek agresivnih otrok

V prvem vprašanju smo prosili vzgojiteljice, naj ocenijo, koliko agresivnih otrok je bilo njihovih oddelkih v zadnjih dveh letih: 10 %, 25 %, 30 %, 50 %. Večina (80,7 %) vzgojiteljic je odgovorilo, da je bilo v njihovih oddelkih okrog 10 % agresivnih otrok; precej manj (13,9 %) pa, da je bilo 25 % agresivnih otrok. Iz tega lahko sklepamo, da se vzgojitelji v vrtcih neprestano srečujejo z medvrstniško nasilnostjo in da reševanje teh problemov spada med pomembne naloge njihovega vsakdana, vendar pa v slovenskih vrtcih odstotek nasilja ne dosega tako visokih števil, kot navajajo DiCarlova in drugi.

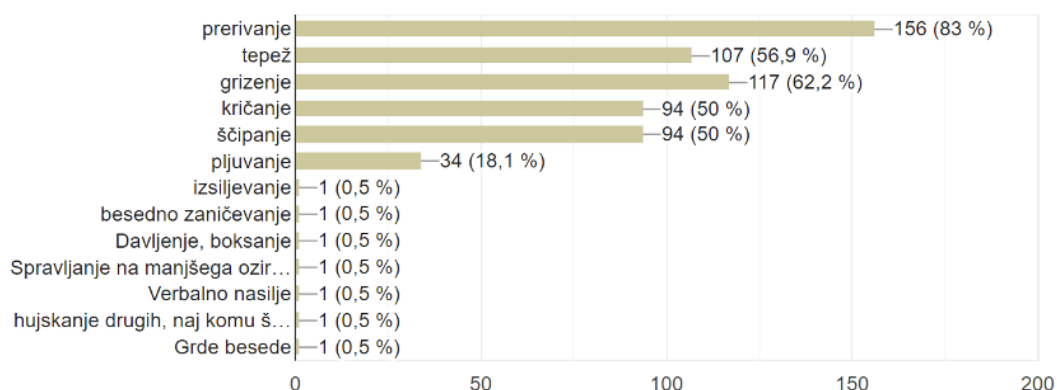
187 odgovorov

2. Dogodki, ki izkazujejo medvrstniško nasilje

Na vprašanje, za kakšne dogodke gre pri medvrstniškem nasilju v vrtcu (prerivanje, tepež, grizenje, kričanje, ščipanje, pljuvanje, drugo), je na prvem mestu prerivanje (83 %), nato grizenje (62,2 %), tepež (56,9 %), kričanje in ščipanje (50,5 %) ter pljuvanje (18,1 %). Vzgojiteljice so navedle še druge dogodke, predvsem različne vrste verbalnega nasilja, ki pa niso tako pogosti. To dokazuje, da gre za resne primere in da jih ne moremo odpraviti z zamahom roke, češ da se otroci včasih sprejo zaradi kakšne igrače.

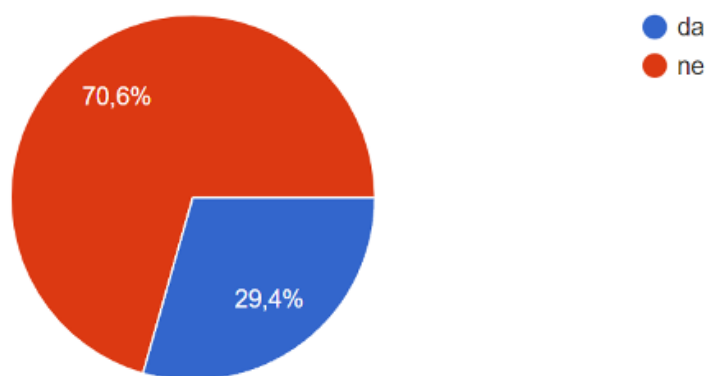
188 odgovorov

3. Poznavanje vzrokov za medvrstniško nasilje

V vsakdanjem življenju vrtca pogosto prihaja do medvrstniškega nasilja, pri katerem vzgojiteljicam sploh ni jasno, zakaj se kateri od otrok zaletavata v svoje vrstnike, jih poriva ali ugrizne. Starši v takšnih primerih pogosto vprašajo: »Kaj je mojemu otroku naredil tisti drugi otrok, da ga je moral moj otrok udariti?« Zelo so presenečeni, ko ne dobijo odgovora niti od vzgojiteljice niti od lastnega otroka. Morda celo mislijo, da vzgojiteljice ne opazujejo dovolj skrbno, zakaj pride do takšnih izpadov. In vendar je 70,6% anketiranih slovenskih vzgojiteljic odgovorilo, da ni v vsakem primeru vedelo, zakaj prihaja do nasilja:

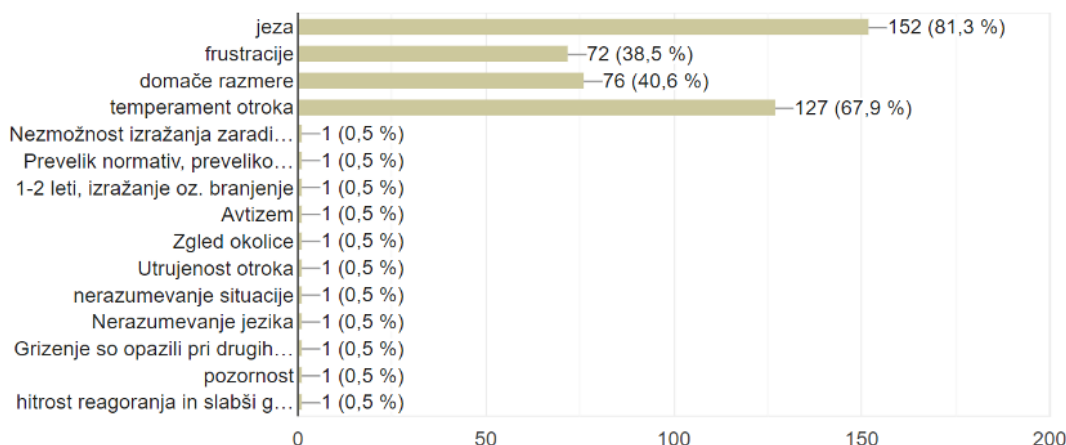
187 odgovorov

4. Kaj povzroča medvrstniško nasilje

81,3 % vzgojiteljic je izrazilo mnenje, da nasilje povzroča jeza, 67,9 % temperament, 40,6 % meni, da domače razmere in 38,5 % frustracije, bilo pa je še veliko drugih odgovorov. S skrbnim, dobro pripravljenim pogovorom z otroki be se morda dalo ugotoviti, kaj je vzrok nasilja, saj otroci od treh do pet let že znajo izraziti svoje mnenje. Naša raziskava ni bila zastavljena tako, da bi preverjali mnenja otrok.

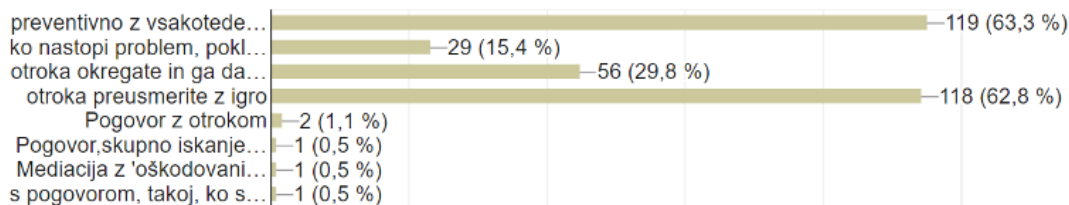
187 odgovorov

5. Načini reševanja problemov

Vzgojiteljice rešujejo probleme največkrat preventivno z vsakotedenskimi opozorili o tem, česa se ne sme delati (63,3 %). V 62,8 % otroke preusmerijo z igro. 29,8 % vzgojiteljic otroka okrega in ga da sedet proč od drugih. 15,6 % vzgojiteljic takrat, ko nastopi problem, pokliče starše, naj jih podprejo. Veliko vzgojiteljic je pod tem vprašanjem navedlo takšen ali drugačen način pogovora z otrokom. Pri tem vprašanju preseneča, da se le 15,6 % vzgojiteljic obrne na starše, naj jih podprejo. Prav gotovo bi bilo treba v kritičnih primerih s starši dnevno izmenjati mnenja.

188 odgovorov

6. Čas, v katerem otroci spremenijo svoje obnašanje

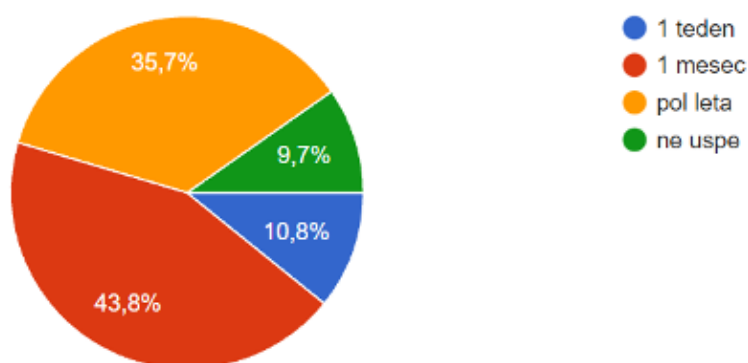
Vzgojitelji so navedli, da potrebujejo kar precej časa, da jim uspe spremeniti otrokovo obnašanje:

en mesec (43,8 %)

pol leta (35,7 %).

Včasih jim tudi ne uspe vplivati na spremembo obnašanja, včasih pa potrebujejo le en teden. Ti odgovori so pomembni tako za vzgojiteljice kot tudi za starše. Vsak bi najraje videl, da bi se otroci, ki izvajajo nasilje, spremenili po enem ali dveh razgovorih. Vendar izkušnje dokazujejo, da se tega ni mogoče pričakovati in da je potrebno vložiti veliko več dela in časa, da se vedenje otroka spremeni.

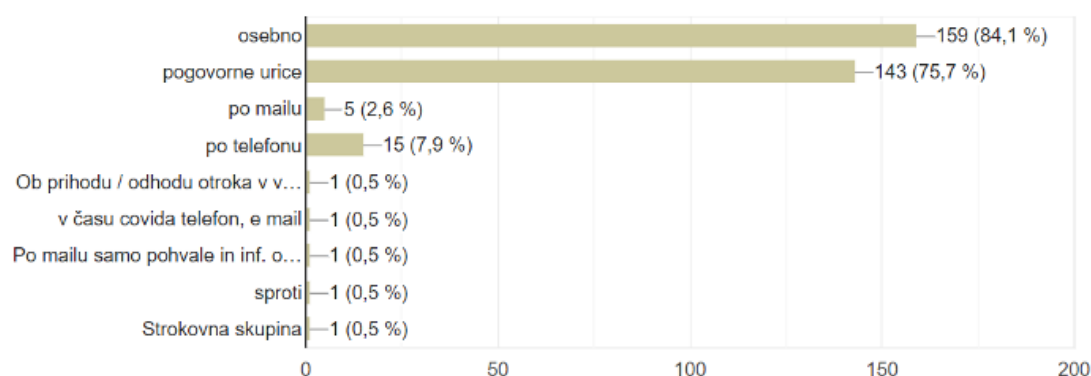
185 odgovorov

7. Povratne informacije staršem o spremembi vedenja

Na vprašanje, kako so otrokom in staršem dali povratno informacijo o izboljšanju vedenja, je 84,1 % vzgojiteljic odgovorilo, da osebno, oziroma 75,7 % na pogovornih uricah. 7,9 % je dalo informacije po telefonu, manj pa po mailu. Gotovo je prav, da se o teh zadevah starši in vzgojiteljice pogovarjajo osebno. Po naših izkušnjah bi morali biti kontakti zelo pogosti, vsekakor pogostejši kot so navadno pogovorne urice. Najbolje bi bilo, da bi vzgojiteljice dnevno poročale staršem, če je njihov otrok spet povzročil kakšno nasilno dejanje. Včasih je to mogoče, včasih pa ne. Če pride po otroke več staršev naenkrat, pač ni možno, da bi vzgojiteljica pustila druge otroke in poročala staršem ustrahovalca, kaj je zagrešil.

189 odgovorov

8. Strategija o ravnanju v primerih z nasilnimi otroci

Na vprašanje, če imajo v vrtcu kakšno strategijo, kako ravnati z nasilnimi otroci, je več kot 50 % vzgojiteljic odgovorilo, da je nimajo.

Vendar so pri tem vzgojiteljice navedle več zanimivih in uporabnih idej, kaj naj bi takšne strategije vsebovale:

»Ko se otrok izrazito odraža z nasilnim vedenjem ali se težko izrazi drugače kot s takim vedenjem, sledi delo z otrokom, opazovanje, zapisovanje opaženega in pogovor s starši. Kadar opazamo določen vzorec, smo posebno pozorni v določenih delih dneva (jutro, prehodi, opoldne, popoldne...) in na določene dinamike z drugimi otroki. V takih trenutkih si zagotovimo, da je otrok bližje nam in vemo, da bomo težave lažje preprečili. Kadar pride do nasilnega vedenja zoper drugega otroka, pa izvedemo krajšo mediacijo primerno za otroke in težavo rešimo.«

»Ob dolgotrajnejšem izrazitem agresivnem vedenju, ki ni samo faza v razvoju, se obrnemo najprej na starše, potem pa na svetovalno delavko našega vrtca.«

»Joga za otroke, umirjene igre, pogovarjanje o čustvih, prepoznavanje čustev.«

»Otroka povabimo v tihi kotiček, ki je odmaknjen, kjer skuša otrok ugotoviti, kaj je naredil narobe oziroma se samokontrolirati.«

»Z otrokom se je treba najprej pogovoriti in mu dati vedeti, da takšno ravnanje ni dovoljeno. Treba mu je ponuditi pomoč oziroma dati otroku možnost, da poskuša sam najti rešitev. Če ne gre, mu pri tem pomaga odrasla oseba.«

»Če pride do takšne situacije, se z otrokom pogovorim na samem – ne pred drugimi otroki. Vedno povem, da je dejanje, ki ga je naredil slabo, ne pa on sam. Pri pogovoru sem mirna, ne povzdigujem glasu, pač pa govorim tiho in počasi.«

»Vsaka vzgojiteljica ima svoj način, ki je z vidika empatije do otroka lahko ustrezen ali neustrezen. Nekatere otroke posedejo, druge jih dajo stat, tretje zahtevajo opravičilo, čeprav to ne bo zares iskreno in ne bo prišlo iz otroka, nekatere poskušajo otroku razložiti, zakaj nasilno vedenje ni ustrezno...«

»Našo pozornost namenimo žrtvi in njenemu počutju in ne otroku, ki je bil fizično ali verbalno nasilen.«

»Zaenkrat skozi pogovor, pravila, otrok si sam dodeli kazen.«

»Vsak otrok je individuum zase, zato ne moremo posploševati pristopov ali strategij na splošno, saj vsak prihaja iz njemu bližjega in širšega okolja, ki na specifične posameznika drugače vplivajo.«

»Poskusimo ustvariti situacijo oziroma okolje, kjer se otrok počuti varno in s tem zagotovimo čim manj priložnosti za takšno vedenje. Seveda pa v proces vključimo tudi starše (seznanimo jih s problemom, skupaj iščemo vzroke in rešitve...).«

»Otroka vedno najprej umirim in nato poskušava skupaj z otrokom ugotoviti vzrok jeze. Nato iščeva rešitve, kako bi lahko ukrepal drugače.«

»Težave ne rešuje eden, ampak jih rešujemo skupaj. Vedno vključimo posvetovanje s strokovnjaki. Prisegamo na socialne igre, na prijeten telesni stik, na veliko branja kvalitetne otroške literature, na veliko gibanja in sprotno reševanje konfliktov med otroki s pogovorom.«

»Če je možnost, se ena vzgojiteljica umakne v prsto sobo z otrokom. Se pogovorita, če ne gre, ga skuša umiriti tako, da začne igro. Skakanje v krogih, metanje žoge v koš, pri kakšnem drugemu otroku pomaga petje, odvisno od otroka. Ko se otrok končno umiri, se lahko pogovorimo z njim in ga vprašamo, kaj ga teži, kaj ga je zmotilo, zakaj se je tako razjezil...«

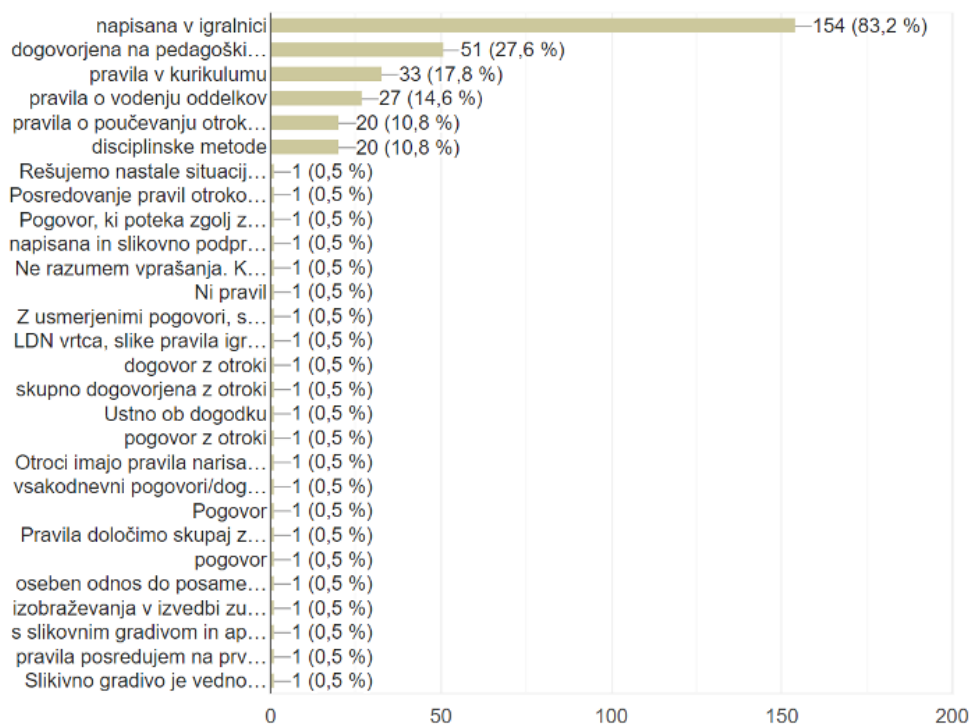
Idej za ravnanje v primerih medvrstniškega nasilja je veliko, pri tem pa zlasti izstopa naslednje: otroka, ki izkazuje nasilje, je treba odstraniti od žrtve, ga umiriti, se pogovoriti z

njim in iskati rešitve. Vzgojiteljice poznajo vrsto iger, s katerimi skušajo umiriti otroke ali preusmeriti pozornost drugim. Vse se zavedajo, da je individualen pogovor z otrokom zelo pomemben. Pri teh idejah pa se pojavlja eno vprašanje, ki ga odgovori vzgojiteljic niso izpostavili: ali je razgovor z otrokom in starši v primeru nasilnega dejanja dovolj? Po mnenju relevantnih avtorjev in glede na ugotovitev pod točko 6, ko ugotavljamo, da je potrebno za spremembe v obnašanju kar veliko časa, menimo, da bi bilo treba poudariti pogostost in dolžino pogovorov, ki naj jih imajo z otrokom starši in vzgojitelji. Enkratni razgovor in opomin po naše ne pripomore k rešitvi problema, ampak se morajo vzgojitelji in starši načrtno in po določenem protokolu pogovarjati vsak dan.

9. Posredovanje pravil za preprečevanje nasilja

Na vprašanje o načinu posredovanja pravil za preprečevanje nasilja, je 83,2 % vzgojiteljev povedalo, da so napisana v igralnici, 27,6 % je navedlo, da so pravila dogovorjena na pedagoški konferenci. Več vzgojiteljev je povedalo, da so pravila določena v kurikulumu, v pravilih o vodenju oddelkov, pravilih o poučevanju otrok, v disciplinskih metodah itd. Posamezni odgovori pa kot način posredovanja pravil za preprečevanje nasilja navajajo še pogovore z otroci, letni delovni načrt, slike/risbe s pravili itd.

185 odgovorov

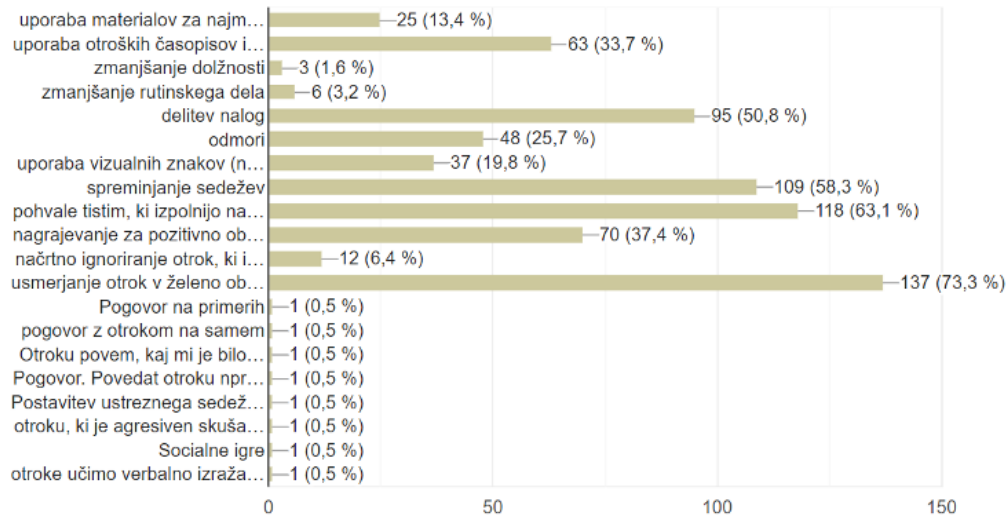

10. Uporaba preventivnih metod

Na vprašanje o tem, če vzgojiteljice uporabljajo kakšne preventivne metode, je 73,3 % vzgojiteljic odgovorilo, da usmerja otroke v zeleno obnašanje; 63,1 % jih daje pohvale tistim, ki izpolnijo naloge in se lepo obnašajo, 58,3 % jih spreminja sedeže, 50,8 % poskrbi za delitev nalog, 37,4 % jih daje nagrade za pozitivno obnašanje, 33,7 % uporabi otroške

časopise, 25,7 % uvaja odmore, 19,8 % uporablja vizualne znake (npr. rdeče in zelene karte kot znaki za zeleno ali nedobrodošlo obnašanje), itd. Očitno je, da imajo slovenske vzgojiteljice pri uporabi preventivnih metod ogromno idej in jih tudi uporabljajo.

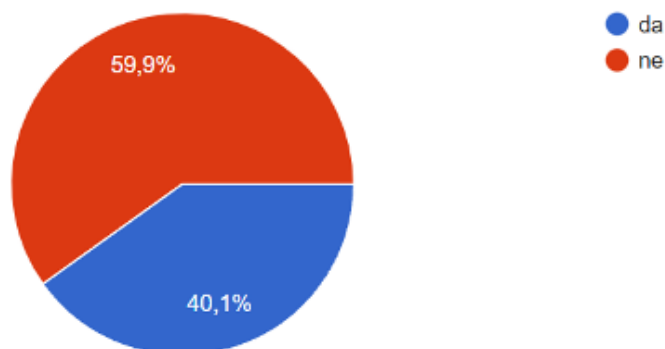
187 odgovorov

11. Vpliv verbalne frustracije na pojav medvrstniškega nasilja

Na vprašanje, ali so bili otroci, ki niso bili sposobni verbalno (tujci, otroci, ki pozno spregovorijo) izraziti svojih težav, bolj nasilni od drugih otrok, je večina vzgojiteljic odgovorila negativno (59,9 %). To vprašanje je predvsem pomembno za tiste vrtce, ki imajo vključenih veliko tujih otrok, ki ne obvladajo slovenskega jezika.

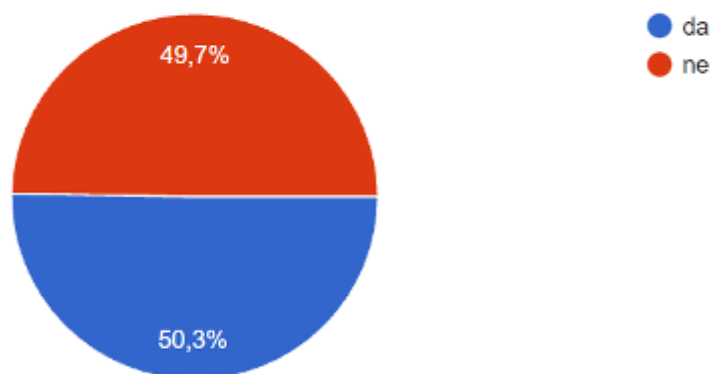
187 odgovorov

12. Izobraževanje o tem, kako reševati probleme z nasilnimi otroci

Približno polovica vzgojiteljic pravi, da so imele v okviru formalnega ali neformalnega izobraževanja kakšna predavanja o tem, kako reševati probleme z nasilnimi otroci:

187 odgovorov

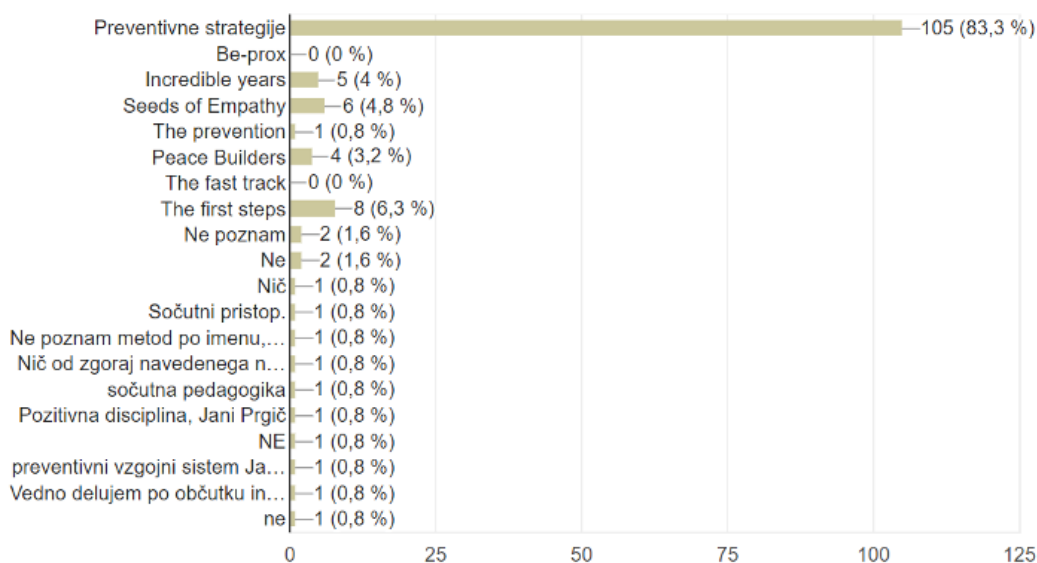
Pri tem so kot avtorje ali naslov teme navedli: dr. Marko Juhant, Damjana Šmid (Pomoč otrokom s težavami v vedenju), Jani Prgič (Pozitivna disciplina), Heliodor Cvetko, Petra Paver, Aleksander Zadel, Albert Mrgole, Tatjana Grujić (Nasilje med vrstniki), Topolovec Nastja (diplomsko delo 2018), Sonja Pečjak, Tina Pirc, Katja Košir, Andreja Poljanec (Rahločutnost do otrok), delavnica Team teach, projekt Škratek Prijateljček, moduli v okviru projekta Varno in spodbudno učno okolje.

Če pogledamo visokošolske programe predšolske vzgoje, ne zasledimo predmetov, ki bi študente praktično in konkretno pripravljali na to, kako preprečiti medvrstniško nasilje v vrtcu. Prav tako ne najdemo ustreznih programov med številnimi možnostmi permanentnega izobraževanja v sistemu Katis. Med zgoraj navedenimi konkretnimi imeni je kar nekaj doktorjev znanosti, ki pa pretežno ne delajo na univerzah, ki poučujejo predšolsko vzgojo. Iz tega lahko sklepamo, da vzgojitelji nimajo dovolj priložnosti, da bi dobili znanje o tem, kako reševati probleme medvrstniškega nasilja. To potrjuje mnenje Kinkead-Clarkove (2019, 441), da bi bilo potrebno na tem področju permanentno strokovno usposabljanje.

13. Znane in preizkušene metode za preprečevanje medvrstniškega nasilja

Na vprašanje, ali poznajo in uporabljajo kakšno znano in preizkušeno metodo za preprečevanje nasilja med otroki: Preventivne strategije, Be-prox, Incredible years, Seeds of Empathy, The prevention, Peace Builders, The fast track, The first steps, drugo, je večina označila preventivne strategije, ne pa tujih metod.

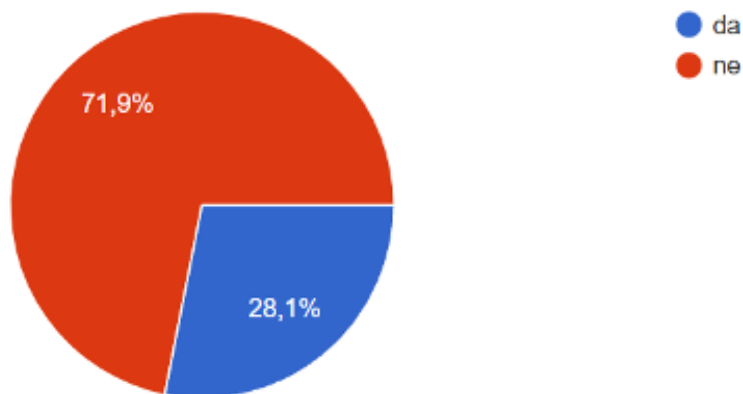
126 odgovorov

14. Znanje za reševanje medvrstniškega nasilja

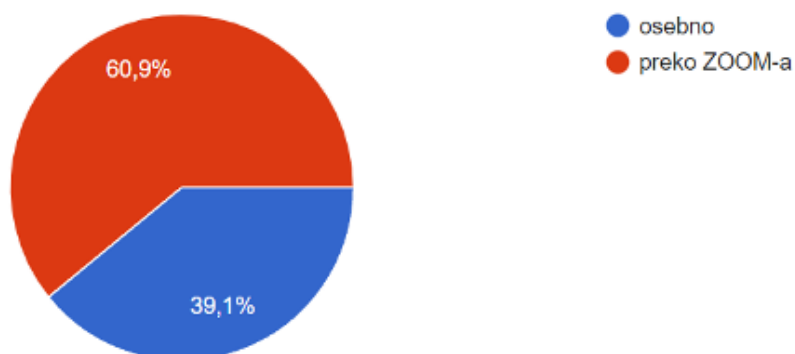
Ko so vzgojiteljice ocenjevale, ali imajo dovolj znanja za reševanje medvrstniškega nasilja, jih je pritrdilno odgovorilo le 28,1 %, negativno pa 71,9 %: Želele bi si predvsem izobraževanja preko spleta.

185 odgovorov

%

133 odgovorov

Pri tem vprašanju je ena od vzgojiteljic navedla, da slovenski vzgojitelji niso usposobljeni za presojanje agresivnosti ali motenj otrok. Opazujejo le odstopanja od normalnega, ki so lahko v negativni ali pozitivni smeri. Vsak vzgojitelj si naredi svoj opazovalni list (spretnosti, razvoj, fina/groba motorika, vsakdanje življenje, skrb zase, socializacija, kaj je otroku všeč ali muni všeč itd.). Po mnenju vzgojiteljice je negativnemu/motečemu vedenju namenjeno premalo pozornosti.

Model za reševanje medvrstniškega nasilja v vrtcu

Na vprašanje, če bi bili vzgojitelji pripravljene imeti z avtorji članka kratek intervju, nismo prejeli pozitivnih odgovorov, zato spodaj opisujemo le model ravnanja v primeru medvrstniškega nasilja, ki smo ga izoblikovali v vrtcu Mala akademija.

Takoj na začetku vrtčevskega vzgojiteljice s slikovnimi kartami o vedenju otrokom večkrat povedo, kakšno vedenje je zaželeno in kakšno ni. Slikovne karte vzgojiteljice obesijo na tablo, se z otroki pogovarjajo, jih spodbujajo, da opišejo svoje vedenje, misli, zahteve ter poskušajo ugotoviti, zakaj občasno pride do nasilnega vedenja. S slikovnimi kartami so seznanjeni tudi starši in jih lahko uporabljajo doma, da jih opomnijo, kaj je prav in kaj ne. Naš cilj je prepoznati potrebe otroka, ga sprejeti kot individuum in se osredotočiti nanj s pomočjo opazovanja.

Pri ustvarjanju modela nam je bilo v veliko pomoč mnenje Jurišičeve. Otroka moramo poslušati, ga opazovati in pripraviti tudi sebe, da mu bomo lahko pomagali. Treba je pripraviti okolje, v katerem se otrok dobro znajde, ga razumeti in spodbujati. Otroke opazujemo, pišemo o zapažanjih in naredimo načrt za vsakega otroka posebej (ne posplošujemo na celotno skupino).

V primeru nasilnega vedenja skušamo ostati mirni, odločni, brez jeze (zelo pomaga, če začnemo govoriti s tihim glasom). Ena od vzgojiteljic poskrbi za otroka, ki je žrtev nasilja, ustrahovalca pa njegova vzgojiteljica hitro odpelje stran, ga umiri in se z njim pogovori o situaciji. Pri tem uporabi avtoritativen, stvaren ton glasu in otroku pove, česa ne delamo.

Povemo mu, kaj je narobe in kako naj na primeren način izrazi svoja čustva (»Ne udariš prijatelja, ampak povej, kaj te je razjezilo«). Otroku povemo, da prijatelja boli, ker ga je udaril in da je takšno vedenje neprimerno – postavimo mu meje.

Če pride do več nasilnih dogodkov, pokličemo otrokove starše, jim opišemo probleme, jih vprašamo, kako se otrok obnaša doma in jih prosimo, da sodelujejo pri odvijanju otroka od takšnega vedenja. Povemo jim, da je za otroke ključnega pomena, da starši sodelujejo z vzgojitelji. Starše najprej prosimo, da se z otrokom pogovorijo, zakaj prihaja do takšnih problemov in če jim uspe izvedeti, naj nas o tem obvestijo. Prosimo jih tudi, naj v naslednjih tednih vsako jutro povedo otroku, kakšno vedenje pričakujejo od njega in da jim bo popoldne o tem poročala vzgojiteljica. Vzgojiteljice otroka opazujejo in staršem (po možnosti tako, da to sliši tudi otrok) vsak dan sporočijo, če se je njegovo vedenje kaj izboljšalo, ali pa je ostalo na istem. V primeru, da se vedenje izboljša, se otroka pohvali, sicer pa starši ponovno govorijo z njim. Staršem povemo, da naj poudarjajo in hvalijo otrokovo lepo vedenje ali njegov trud, saj otrok tako spozna, kako močan učinek ima lahko vljudnost.

Spoznali smo, da je pohvala ali nagrada (štampljka ipd.) velika motivacija za otroke, ki po določenem času uspe kontrolirati vedenje. Zelo uspešno je tudi, če takšnega otroka vzgojiteljice postavijo za svojega pomočnika. To je otrokom nagrada sama po sebi, brez besed ali materialnih nagrad. Otroci za zave, da je upošteval pravila v skupini, s tem pomagal k vzdušju in tako pridobiva na samozavesti.

Pomembno je tudi, da otroci ne gledajo risank, filmov ali računalniških igrice z agresivnimi prizori. Pri risankah je potrebno, da so starši odločni in da se o tem ne pogajajo. Pomaga lahko čim več fizične aktivnosti, da otrok sprosti odvečno energijo. Nekateri otroci potrebujejo nekaj miru zase v mirnem kotičku. To ni kazen, pač pa način pomoči otroku, da se umiri in ponovno dobi kontrolo nad sabo. Pri izvajanju tega vzgojnega postopka je nujna vztrajnost. Tako vzgojitelji kot starši morajo več tednov ponavljati zadeve. V igralnici vzgojiteljice obesijo na steno pravila za obnašanje in jih enkrat na teden ponovijo skupaj z vsemi otroci.

V marsikaterih primerih smo bili s tem modelom uspešni, ne pa v vseh. Imeli smo dva ali tri otroke, pri katerih nikakor nismo mogli ustaviti nasilnega vedenja proti njihovim sovrstnikom v vrtcu. Čeprav smo se trudili skupaj s starši, so otroci vztrajali pri nasilju več mesecev. V teh primerih smo staršem predlagali obisk pri razvojnem specialistu.

Zaključek

Raziskava ugotavlja, da je tema medvrstniškega nasilja tako v svetovni kot v slovenski literaturi aktualna, vendar pa še vedno nimamo dovolj modelov, kako naj vzgojitelji rešujejo probleme, ko se v vrtcih pojavijo problemi medvrstniškega nasilja. Očitno pa je tudi, da bi morali vzgojiteljem na tem področju ponuditi več formalnega in neformalnega izobraževanja.

Tako v teoretičnem kot v praktičnem delu smo ugotovili, da se o načinih preprečevanja nasilja precej govori in da se jih vključje v predšolsko politiko proti nasilju, da ima veliko vrtcev pravila o obnašanju napisana in narisana v igralnici, da se jih obravnava na pedagoških srečanjih, da jih vsebuje kurikulum, pravila o vodenju oddelkov, da se jih obravnava pri individualnem delu z nasilneži, žrtvami in drugimi otroci, da se z njimi seznanja starše itd.

Tuji raziskovalci navajajo številne načine, kako kontrolirati in preprečiti nasilje v vrtcu: strategije za preprečevanje nasilja, uvajanje konkretnih programov, dajejo priporočila o ravnanju v primerih problematičnih situacij, poudarjajo pomen programov za starše, pomen komuniciranja in socialnih veščin ter pomen samoregulacije.

Slovenski vrtci ne uporabljajo prav veliko tujih programov in polovica jih tudi nima strategije za preprečevanje nasilja, vendar so razvili svoje načine reševanja problemov, med katerimi so zlasti preventivni ukrepi, usmerjanje otrok v zeleno obnašanje, pohvale, spreminjanje sedežev, delitev nalog, nagrade za pozitivno obnašanje, otroške časopise, odmore, vizualne znake in drugo. Če bi iz tujih načinov reševanja problematike in iz naših iniciativ naredili dobro kombinacijo, bi bili verjetno še bolj uspešni pri reševanju problemov medvrstniškega nasilja. Seveda pa vsi tuji programi niso primerni za neposredno uporabo v slovenskem okolju. Nekateri so pisani preveč za tuje razmere, spet drugi trajajo veliko predolgo in zahtevajo toliko udeležbe staršev, da pri nas ne bi bili uspešni.

Škoda je, ker nimajo vsi vrtci določene strategije o tem, kako ravnati v primerih, ko pride do medvrstniškega nasilja. Iz predlogov, ki so jih podali o tem vprašanju posamezni vzgojitelji, je videti dobre ideje, iz katerih bi se dalo narediti uporabne strategije: ločitev ustrahovalcev in žrtev, razgovori z njimi, povezava s starši in po potrebi s svetovalnimi delavci, pogostejša uporaba preventivnih metod, dajanje povratnih informacij, pohval tako otrokom kot staršem. Ker sprememb obnašanja ni mogoče pričakovati na hitro, bi bilo treba v strategijo zapisati tudi, da je treba te postopke tako na vrtčevski kot na starševski strani izvajati vsaj en mesec, če hočemo priti do dobrih rezultatov.

Že teorija (tudi tuji avtorji) navaja, da bi bilo potrebno uvesti več izobraževanja o tem, kako naj bi vzgojitelji reševali probleme medvrstniškega nasilja. Tudi iz ankete med slovenskimi vzgojiteljicami je razvidno, da bi si želeli več tako formalnega kot neformalnega izobraževanja. Ta predmet bi moral biti kot samostojen vključen tako v univerzitetne programe, kakor tudi v oblike neformalnega izobraževanja.

Raziskava ima nekatere omejitve, saj nam je šlo predvsem za to, da bi našli modele oziroma metode, s katerimi bi lahko vzgojitelji čim hitreje in čim uspešneje reševali probleme, ki se pojavljajo v večini vrtcev. Nismo raziskovali, zakaj se pri nas ne uporablja uveljavljenih tujih metod, lahko pa ugibamo, da so mogoče predrage, neprilagojene za slovenske razmere, lahko je krivo slabo poznavanje tujih jezikov ali še kaj drugega. Vsekakor pa smo jih nekaj navedli in morda jih bo kakšen vrtec začel uporabljati. O uveljavljenih tujih metodah bi lahko napisali veliko več in podrobneje, vendar smo bili tako časovno kot prostorsko omejeni in smo zadeve pustili za nadaljnje raziskave. Raziskava tudi ni bila namenjena temu, da bi ugotavljali, kako

naj se žrtve uprejo nasilnežem – to je drug problem, ki bo zahteval obsežno samostojno raziskavo.

Seznam literature

Abbott-Shim, M., Lambert, R., & McCarty, F. 2000. Structural model of head start classroom quality. *Early Childhood Research Quarterly* 15 (1): 115–134.

Alink, L. R. A., Mesman, J., van Zeijl, J., Stolk, M.N., Juffer, F., Koot, H. M., Bakermans-Kranenburg, M. J., van Ijzendoorn, M. H. 2006. Aggression curve: Development of physical aggression in 10- to 50-month-old children. *Child Development* 77 (4): 954 – 966.

Bartholomew, N. G., & Simpson, D. D. 2005. Understanding and reducing angry feelings. Dostopno na: <http://ibr.tcu.edu/wp-content/uploads/2013/09/TMA05Aug-Anger.pdf>. [25. 09. 2021].

Broidy, L., Nagin, D. S., Tremblay, R. E., Bates, J., Brame, B., & Dodge, K. A. 2003. Developmental trajectories of childhood disruptive behaviors and adolescent delinquency. *Developmental Psychology* 39: 222–245.

Cole, P. M., Dennis, T. A., Smith-Simon, K. E., & Cohen, L. H. 2008. Preschoolers' emotion regulation strategy understanding: Relations with emotion socialization and child self-regulation. *Social Development* 18 (2): 324–352.

Cote, S., Vaillancourt, T., LeBlanc, J. C., Nagin, D., & Tremblay, R. E. 2006. The development of physical aggression from toddlerhood to preadolescence: A nationwide longitudinal study of Canadian children. *Journal of Abnormal Child Psychology* 34: 68–82.

Craig, W. M., & Pepler, D. J. 1997. Naturalistic observations of bullying and victimization on the school yard. *Canadian Journal of School Psychology* 2: 41–60.

Craig, W. M., Pepler, D., & Atlas, R. 2000. Observations of bullying in the playground and in the classroom. *School Psychology International* 2: 22–36.

Davenport, B. R., Bourgeois, N. M. 2008. Play, aggression, the preschool child, and the family: A review of literature to guide empirically informed play therapy with aggressive preschool children. *International Journal of Play Therapy* 17 (1): 2 – 23.

Dennis, S. E. 2009. Reexamining quality in early childhood education: Exploring the relationship between the work environment and the classroom. New York: New York University Steinhardt.

Dennis, T. A., & Kelemen, D. A. 2009. Preschool children's views on emotion regulation: Functional associations and implications for social-emotional adjustment. *International Journal of Behavioral Development*, 33 (3): 243–252.

DiCarlo, C. F., Baumgartner, J., Ota, C. & Jenkins, C. 2015. Preschool teachers' perceptions of rough and tumble play vs. aggression in preschool-aged boys. *Early Child Development*

and Care 185 (5): 779-790. Dostopno na: <https://doi.org/10.1080/03004430.2014.957692>. [15. 10. 2021].

Dornbusch, S. M., Ritter, P. L., Leidermen, P. H., Roberts, D. F., & Fraleigh, M. J. 1987. The relation of parenting style to adolescent school performance. *Child Development* 58: 1244–1257.

Ebrahimi, T., Aslipoor, A., Khosrojauid, M. 2019. The effect of group play therapy on aggressive behaviors and social skills in preschool children. *Quarterly Journal of Child Mental Health* 6 (2): 40.

Eisenberg, N., Gershoff, E. T., Fabes, R. A., Shepard, S. A., Cumberland, A. J., Losoya, S. H., Guthrie, I. K., & Murphy, B. C. 2001. Mother's emotional expressivity and children's behavior problems and social competence: Mediation through children's regulation. *Developmental Psychology* 37 (4): 475–490. <https://doi.org/10.1037/0012-1649.37.4.475>.

Ersan, C. 2020. Physical aggression, relational aggression and anger in preschool children: The mediating role of emotion regulation. *The Journal of General Psychology* 147 (1): 18-42. Dostopno na: <https://doi.org/10.1080/00221309.2019.1609897>. [15. 10. 2021].

Farrington, D. P., & Ttofi, M. 2009. School-based programs to reduce bullying and victimization. *Campbell Systematic Reviews* 6.

Fabes, R. A., Martin, C. L., Hanish, L. D., Anders, M. C., & Madden-Derdich, D. A. 2003. Early school competence: The roles of sex-segregated play and effortful control. *Developmental Psychology* 39 (5): 848.

Galyer, K. T. & Evans, I. M. 2001. Pretend play and the development of emotion regulation in preschool children. *Early Child Development and Care* 166: 95–108.

Garner, P. W. & Spears, F. M. 2000. Emotion regulation in low-income preschoolers. *Social Development*, 9 (2): 246–264.

Gonzales-Mena, J., & Eyer, D. W. 2007. *Infants, toddlers, and caregivers*. New York: McGraw-Hill.

Hanish, L. D., Eisenberg, N., Fabes, R. A., Spinrad, T. L., Ryan, P., & Schmidt, S. 2004. The expression and regulation of negative emotions: Risk factors for young children's peer victimization. *Development and Psychopathology* 16 (2): 335–353.

Hoffman, M. L. 2000. *Empathy and moral development: Implications for caring and justice*. New York: Cambridge University Press.

Jumiaan, I., Alelaimat, A., Ahmad, J. & Al-Hassan, O. M. 2019. Disciplinary methods employed in preschool settings as viewed by the cooperating teachers and student teachers.

Early Child Development and Care 191 (3): 431- 440. Dostopno na:
<https://doi.org/10.1080/03004430.2019.1622535>. [15. 10. 2021].

Jurišić, B. D. 2018. Vedenje in razredna pravila. Ljubljana: Pika izobraževalni center.

Kinkead-Clark, Z. 2021. Social violence and the young child: how do teachers respond to the needs of children from adverse environments? *Early Child Development and Care* 191 (3): 441- 450. <https://doi.org/10.1080/03004430.2019.1622537>. [15. 10. 2021].

Kochanska, G., & Knaack, A. 2003. Effortful control as a personality characteristic of young children: Antecedents, correlates, and consequences. *Journal of Personality* 71 (6): 1087–1112.

Leff, S., Costigan, T., & Power, T. 2004. Using participatory research to develop a playground-based prevention program. *Journal of School Psychology* 42: 3–21.

Lindsey, E. W., & Mize, J. 2000. Parent–child physical and pretense play: Links to children’s social competence. *Merrill-Palmer Quarterly* 46: 565–591.

Miller Brotman, L., O’Neal, C. R., Huang, K. J., Kiely Gouley, K., Rosenfelt, A., Shrout, P.E. 2009. An experimental test of parenting practices as a mediator of early childhood physical aggression. *Journal of Child Psychology and Psychiatry* 50 (3): 235–245.

Morris, A. S., Silk, J. S., Morris, M. D., Steinberg, L., Aucoin, K. J., & Keyes, A. W. 2011. The influence of mother–child emotion regulation strategies on children’s expression of anger and sadness. *Developmental Psychology* 47 (1): 213.

Nabors, L., Willoughby, J., Leff, S., & McMenamin, S. 2001. Promoting inclusion for young children with special needs on playgrounds. *Journal of Developmental and Physical Disabilities* 13: 179–190.

Olson, S. L., Bates, J. E., Sandy, J. M., & Lanthier, R. 2000. Early developmental precursors of externalizing behavior in middle childhood and adolescence. *Journal of Abnormal Child Psychology* 28: 119–133.

Olweus, D., & Limber, S. 1999. Bullying prevention program. V *Blueprints for violence prevention*, urednik D. Elliott (29–35). Boulder: Institute of Behavioral Science, Regents of the University of Colorado.

Pettit, G. S., Bates, J. E., & Dodge, K. A. 1997. Supportive parenting, ecological context, and children’s adjustment: A seven-year longitudinal study. *Child Development* 68: 908–923.

Rimm-Kaufman, S., Pianta, R. C., & Cox, M. J. 2000. Teachers’ judgments of problems to the transition to kindergarten. *Early Childhood Research Quarterly* 15: 147–166.

RS Ministrstvo za izobraževanje, znanost in šport. 2020. Katalog programov nadaljnega izobraževanja in usposabljanja strokovnih delavcev v vzgoji in izobraževanju. Dostopno na <https://paka3.mss.edus.si/katis/Uvodna.aspx>. [15. 10. 2021].

Rueda, M. R., & Combata, L. M. 2012. Best practices in the development of effortful control in early childhood. Encyclopedia on Early Childhood Development. Dostopno na: <https://www.child-encyclopedia.com/aggression/according-experts/best-practices-development-effortful-control-early-childhood>. [15. 10. 2021].

Savina, E. 2021. Self-regulation in preschool and early elementary classrooms: Why it is important and how to promote it. Early Childhood Education Journal 49: 493–501. Dostopno na: <https://doi.org/10.1007/s10643-020-01094-w>. [15. 10. 2021].

Sroufe, L. A. 1995. Emotional development: The organization of emotional life in the early years. Cambridge, UK: Cambridge University Press.

Sumsion, J. 2007. Sustaining the employment of early childhood teachers in long day care: A case for robust hope, critical imagination and critical action. Asia-Pacific Journal of Teacher Education 35 (3): 311–327.

Swain, B. 2018. Early signs of aggression and antisocial behavior in children. Dostopno na: <https://www.hellomotherhood.com/early-signs-of-aggression-and-antisocial-behavior-in-children-8074299.html>. [15. 10. 2021].

Tremblay, R. E. 2003. Why socialization fails. The case of chronic physical aggression. V Causes of conduct disorder and juvenile delinquency, uredniki B. B. Lahey, T. E. Moffitt, & A. Caspi, (pp. 182 – 224). New York: Guilford Press.

Tremblay, R.E., Hartup, W.W., & Archer, J. (2005). Developmental origins of aggression. New York: Guilford Press.

UL Pedagoška fakulteta. 2017. Visokošolski študijski program Predšolska vzgoja, 1. stopnja Univerza v Ljubljani Pedagoška fakulteta. Dostopno na: https://www.pef.uni-lj.si/fileadmin/Datoteke/Studijski_programi/Predstavitevni_zborniki/Zborniki_17-18/Predstavitevni_zbornik_-_Pred%C5%A1olska_vzgoja_2017-18.pdf. [15. 10. 2021].

UM Pedagoška fakulteta. 2019. 1. stopnja Predšolska vzgoja. Dostopno na: <https://pef.um.si/studij/1-stopnja/predsolska-vzgoja-vs/>. [15. 10. 2021].

UP PEF. 2020. Visokošolski strokovni študijski program 1. stopnje predšolska vzgoja predmetnik. Dostopno na: [file:///C:/Users/Irena/Downloads/PV%201_predmetnik-jul2020_od%2020-21%20\(2\).pdf](file:///C:/Users/Irena/Downloads/PV%201_predmetnik-jul2020_od%2020-21%20(2).pdf). [15. 10. 2021].

Vlachou, M., Andreou, E., Botsoglou, K., Didaskalou, E. 2011. Bully/victim problems among preschool children. Educational Psychology Review 23: 329–358.

Youngblade, L. M., & Dunn, J. 1995. Individual differences in young children's pretend play with mother and sibling: Links to relationships and understanding of other people's feelings and beliefs. Child Development 66: 1472–1492.

Walker, H. M., Horner, R. H., Sugai, R., Bullis, M., Sprague, J. R., Bricker, D., Kaufman, M. J. 1996. Integrated approaches to preventing antisocial behavior patterns among school-age children and youth. *Journal of emotional and behavioral disorders* 4 (4): 194 – 209.

Webster-Stratton, C., Reid, J. M. 2004. Strengthening social and emotional competence in young children – The foundation for early school readiness and success. *Infants and young children* 17 (2): 96 – 113.

Webster-Stratton, C., Reid, J. M., & Stoolmiller, M. 2008. Preventing conduct problems and improving school readiness: Evaluation of the incredible year's teacher and child training programs in high-risk schools. *Journal of Child Psychology and Psychiatry* 49: 471–488.

Wellman, H. 1992. *The child's theory of mind*. Cambridge, MA: MIT Press.

Whitebook, M. 2003. *Bachelor's degrees are best: Higher qualifications for pre-kindergarten teachers lead to better learning environments for children*. Washington: The Trust for Early Education.

Priloga:

Anketa

1 Prosimo, ocenite, koliko agresivnih otrok je bilo vaših oddelkih v zadnjih dveh letih: 10 %, 25 %, 30 %, 50 %.

2 Za kakšne dogodke je šlo: prerivanje, tepež, grizenje, kričanje, ščipanje, pljuvanje, drugo?

3 Ali ste v vsakem primeru vedeli, zakaj prihaja do nasilja: da - ne; če ste vedeli, ali lahko poveste, kaj je povzročilo nasilje?

4 Kako ste reševali probleme: preventivno z vsakotedenskimi opozorili o tem, česa se ne sme delati, ko je nastopil problem, ste poklicali starše, naj vas podprejo, se je temu posebej posvetil eden od vzgojiteljev, otroka ste okregali in ga dali sedet proč od drugih, ste otroka motivirali z igro (kakšno).

5 V kolikem času vam je uspelo spremeniti otrokovo nasilno vedenje:

1 teden, 1 mesec, pol leta, ni uspelo.

6 Kako ste otrokom in staršem dali povratno informacijo o izboljšanju vedenja: osebno, pogovorne urice, po mailu, po telefonu?

7 Imate v vašem vrtcu kakšno strategijo, kako ravnati z nasilnimi otroci?

8 Kakšna pravila za preprečevanje nasilja imate: napisana v igralnici, dogovorjena na pedagoških sestankih, pravila v kurikulumu, pravila o vodenju oddelkov, pravila o poučevanju otrok za nenasilje za učitelje in starše, disciplinske metode, drugo.

9 Ali uporabljate katero od preventivnih metod kot npr. uporaba materialov za najmanj priljubljene dejavnosti in naloge kot npr. reševanje matematičnih problemov z iPadom ali z Montessori materiali, uporaba otroških časopisov in zgodb, minimiziranje dolžnosti, zmanjševanje rutinskega dela, delitev nalog, odmori, uporaba vizualnih znakov (npr. rdeče in zelene karte kot znaki za želeno ali nedobrodošlo obnašanje), spreminjanje sedežev, pohvale

tistim, ki izpolnijo naloge ali se lepo obnašajo, nagrajevanje za pozitivno obnašanje, načrtno zanemarjanje otrok, če ne dvignejo roke, usmerjanje otrok v želeno obnašanje (možnih več odgovorov).

10 Ali so bili otroci, ki niso bili sposobni verbalno (tujci, otroci, ki pozno spregovorijo) izraziti svojih težav, bolj nasilni od drugih otrok?

11 Ali ste v okviru formalnega/neformalnega izobraževanja imeli kakšna predavanja o tem, kako reševati probleme z nasilnimi otroki?

Da – ne; če da, prosimo povejte, v okviru katerega predmeta.

12 Ali poznate in uporabljate kakšno znano in preizkušeno metodo za preprečevanje nasilja med otroki: Preventivne strategije, Be-prox, Incredible years, Seeds of Empathy, The prevention, Peace Builders, The fast track, The first steps, drugo – prosimo, navedite naslov programa.

13 Bi bili pripravljene opraviti s pisci članka 20-minutni intervju (v tem primeru prosimo za vaš e-naslov)?

14 Se vam zdi, da imate dovolj znanja: da, ne (če ne, kakšno obliko učenja si želite: kakšno vsebino, osebno, preko ZOOMa).